

BIBLIOTEKA

8JH-31

I 75

Agim Isaku

ROMAN

DASME
NE FUND
TE SHKURTTI

ONUFRI

BSH-31

I 75

AGIM ISAKU

DASMË NË
FUND TË
SHKURTIT

roman

54787

ONUFRI

1.

Javën e fundit të shkurtit, i pari i Kokedodajve, Palokë Lucë Kokedoda, mik i mbretit dhe kushëri i bajraktarit, marton më të voglin e nipave, Lazrin e Lucës. Lini kullat' Jeni të thirrur! - përsëriti kushedi për të satën herë Dulo Gjeka, duke mënjanuar me shpinën e dorës mardhur prej të ftohtit, një degëz të zhveshur ahu, që i gërvishte pamjen.

Kjo ishte shkurren e fundit. Pas saj vinte Pylli i Pishës së Ndarë Rrufeje e më sipër akoma, pothuajse në rrëzë të kullotave alpine, ngriheshin kullat e Berishajve, ku ai kishte qenë para dy ditësh me të njëjtin mision, për të njoftuar dasmën e Lazrit. Pas dy-tre bokërrimave, ku burrat e Berishajve përpiqeshin me kokëfortësi të rrisnin misrin e tyre, fillonte Bjeshka Jeshile e përfund saj, ah!, përfund saj ishte Pylli i Gjakut të Mirë, që ishte njëherësh edhe kufiri i fundit i krahinës së Gërhotit, një copë pyll i paanshëm, si një pëllëmbë e nderë nga i madhi zot, për të ndarë e paqtuar mes tyre dy njerëz që cyten. Pastaj, përtej Pyllit të Gjakut të Mirë fillonin dherat e Nikëlekajve, ku këmba e tij, si shumë këmbë

gërhotasish, nuk kishte shkelur kurrë.

I shkundi thërmijat e ngrira të borës nga dora dhe shpinën e saj e fërkoj me vrull pas shajakut të palarë të tirqeve.

Kishte tre orë që udhëtonte dhe i duheshin edhe aq që të mbërrinin te kasollja e qymyrxhinjve. po qe se nuk ia priste rrugën ndonjë ortek, kuptohet. Në të vërtetë, bora tani ishte vjetëruar dhe kishte zënë vend, por në Qafën e Dhenve kishin filluar të lëviznin dhitë. Ngriti kokën dhe, me sytë, shprehjezbrazur hetoi përsipër Qafës për të dalluar dhitë, domethënë vdekjen e tij të mundshme. Qafa ishte e shkretë dhe vetëm në mendjen e tij të ngathët, u përvijua turbull dhe lëvizi ngadalë imazhi i një dhie të vetme. Dhija ishte e hirtë dhe njërin bri e kishte të thyer.

Javën e fundit të shkurtit...., filloi të mërmëriste formulën e lajmërimit, të cilën ia kishte përsëritur edhe një herë i zoti para se të nisej për rrugë, por fjalët iu ngatërruan: Javën e fundit të shkurtit, Lucë Kokedoda, zot i deleve që kullos unë dhe zoti im, do të ma japë këmishën e re që ma ka blerë në Gjakovë. Të dielën e fundit, - tha dhe fërkoj duart me gëzim.

Kapërceu një trung të prerë, lënë aty nga vjeshta, por teksa futej në lirishtë. shqoi në dëborë gjurmët e përbaltura të një njeriu, i cili me sa dukej, kishte fshirë nëpër të opingat. Mbajti, hapat dhe qëndroi një copë herë në mëdyshje. Me vështirësi u kujtua se ato nuk ishin tjetër, veçse gjurmët që kishte lënë vetë, dy ditë më parë, kur kishte shkuar tek Berishajt. Këmba e djathtë i kishte mbetur në ajër. Mund të mos e kishte bërë gjithë atë drangosje para dy ditëve, mund të mos e kishte bërë...Mendja e tij e ngathët sikur pësoi një goditje të befite. Mund ta kishte shmangur gjithnjë atë drangosje, sigurisht! U kthye vrulltas prapa, i shkundi mirë e mirë opingat pas trungut të dergjur përtokë dhe pastaj, gjithë përkujdesje e vendosi këmbën pikërisht përsipër gjurmës së vjetër. Dëborë e ngrirë poshtë saj, krisi me një ankim të përvajshëm.

Më pas, para se të futej nën pisha, ktheu edhe një herë kokën prapa. Tejt, në bardhësinë e dëborës, vetëm një palë gjurmë nxinin turbull. Më mirë t'i kisha hequr fare opinga. - tha me zë, pa qenë në gjendje t'i largonte sytë nga ajo njollë, ku ata ishin kapur si në një kurth.

2.

Kjo ishte dita e tetë që Dulo Gjeka, kushëri dhe që prej tre brezash shërbëtor i Kokëdodajve, udhëtonte nga njëri skaj i krahinës në tjetrin, përmes atij acari të paparë të fillimit të shkurtit të vitit 1937, për të lajmëruar martesën e pritshme të Lazrit, kushëri, bashkëmoshatar dhe sipas radhës, edhe zoti i tij më i ri.

Që kjo nuk ishte një dasmë dosido, ai e kishte kuptuar jo vetëm nga përgatitjet e ethshme që po bëheshin në kullë, por edhe në habinë që shprehnin fytyrat e atyre, te të cilët kishte trokitur për ta njoftuar atë. Ku merr nuse? - e pyesnin ata. Në Nikëlekaj. Në Nikëlekaj?! Mos, hë torrrollak! Në Nikëlekaj, - përsëriste ai dhe e përsëdyste me këmbëngulje edhe një herë nga fillimi formulën e ngatërruar të lajmërimit. Pas përsëritjes së plotë të saj, sikur të ishin ngatërruar edhe më keq, ata ngrinin supet dhe ashtu, mendjeprishur, futeshin brenda duke i përplasur derën te hundët. Atëherë, Dulo Gjeka, pasi priste një copë kohe te pragu, ngrinte dorën dhe trokiste sërish në drurin e kanatës së mbyllur.

-Ndonjë send me hangër rrugën e gjatë, zotëri!

-Ah, po! Hajde, o i shikretë, hajde e merr një avull.

Por ai përgjithësisht nuk futej brenda: merre copën e bukës në dorë dhe çaponte në drejtim të kullës tjetër, duke ndukur hap pas hapi ndonjë kafshatë prej saj.

3.

Krahinat e Gërhotit, (siç thirreshin qëmoti Kokëdodët), apo e Bregujës, (siç thirrej kohët e fundit), dhe ajo e Nikëlekajve, dikur të ndara nga një zjarr e nga një bark, kishin më se tetë faqe njeriu që jetonin me gjakmarrje me njëra -tjetrën. E gjitha kjo histori e gjatë kishte filluar atëherë, kur plaku i Kokëdodajve, Pali, u vra në pije e sipër nga Nikë Nikëleka për shkaqe që u harruan, jo dhe aq ngaqë ka kaluar një kohë mjaft e gjatë, sesa nga ajo që zakonisht, shkaqe të tilla të lindura e të zmadhuara në e nga pija, për mendje të flohta janë asgjë, ose pothuajse asgjë. Ditën e parë të pazarit, pas kësaj vrasjeje, disa burra nga fisi i Nikëlekajve zunë pritë te Klysyret e Zeza dhe deri në mesditë vranë shtatë meshkuj të Bregujës, që shkonin për të bërë pazar në Gjakovë. Qysh nga ajo ditë, gjakmarrja u përhap me shpejtësi kudo në të dyja krahinat. Ishte një gjakmarrje e paparë, e egër, e paparashikuar në asnjë kodik, sado të lashtë, ishte një gjakmarrje tekanjoze e cila, ndryshe nga sa dihej e mbahej mend, nuk kishte përfshirë dy shtëpi apo dy fise, por dy krahina të tëra. Vrasjet ndoqën kështu njëra-tjetrën.

herë duke iu nënshtruar kanunit. herë të tjera ashtu. haptazi e rrebele. Krahinat u ndanë gradualisht, por përfundimisht nga njëra-tjetra. U krijua një pleqësi e posaçme nga Rrafshi, e cila erdhi kasten dhe ndau kullotat, bjeshkët, pazarin e bagëtive e të drithit. Me kalimin e kohës u ndanë edhe çmimet. Vetëm për Pyllin e Gjakut të Mirë, i cili para grindjes thirrej thjesht Pylli i Kishës, ngaqë në mesin e tij ndodhej kisha e përbashkët dhe një manastir i vogël me 15-20 murgjër, nuk u gjend një mënyrë për ta ndarë, ngaqë atje ishin edhe varret.

Për një farë kohe të dyja krahinat, të detyruara nga kisha, meshonin së bashku, por qysh se burrat e Nikëlekajve dhe ata të Bregujës ngritën pushkët edhe brenda saj dhe u vranë këmbë për këmbë, duke e përdhosur kështu vendin e shenjtë të zotit, u bë edhe ndarja e kishave. Me ndarjen e tyre u bë detyrimisht edhe ndarja e varreve të rinj. Kjo ndodhi pak kohë para se të mblidhej Lidhja Shqiptare e Prizrenit. Varret e vjetër, mbetën në mëshirë të fatit, në mes të pyllit të vjetër, si një kujtim që rrënohej çdo ditë, i një kohe tjetër, pa gjakmarrje.

Herë pas here, si e lodhur nga gjaku i shumtë, harxhuar vrulltas dhe si për të gjetur prehje, gjakmarrja pushonte papritur e pakujtuar. Por këto ishin pushime të shkurtra, të tendosura, shpesh herë të pabesa, brenda të cilave, pikërisht kur mendohej se nuk do të kishte më kurrë gjak dhe të vdekur, kur mendohej se do të rifillonte sërish koha e paqes së përjetshme dhe mirëkuptimit, ndodhte një vrasje e papritur, më e gjëmshme se të përparshmet.

Krejt ndryshe ishin ndërprerjet gjatë Besës së Madhe, e cila ishte dhënë vetëm katër herë: më 1878, me ndërhyrjen e Sulejman Vokshit (kjo kishte qenë edhe Besa më e gjatë - 14 muaj): më 1910, gjatë ditëve të Kryengritjes së Madhe të Malësisë; më 1911-1912, në kohën e shpalljes së Pavarësisë, gjithë po me ndërhyrje, dhe më 1924, vetëm për dy javë, ndërsa përcillnin Bajram Currin, i cili shkonte për në Tropojë.

Gjithashtu, përpjekje për ta shuar gjakmarrjen e zgjatur, ishin kryer nga kisha dhe të dërguar të ndryshëm të saj. Më së shpeshti, këto përpjekje ishin justifikuar me nevojat e vetë kishës, por aksioni më i suksesshëm kishte qenë pa dyshim, ai i kryer nga

një dërgatë xhakojshe, të gjithë djem të rinj të dy krahinave, të cilët kishin gjetur paqe ndërmjet vedi së pari dhe pastaj kishin lënë seminarin e tyre të franceskanëve në Zarë të Dalmcisë, me qëllim që të qetonin edhe krahinat. Rezultati i predikimeve të tyre kishte zgjatur aq sa edhe vetë qëndrimi i xhakojsheve nëpër kullat e krahinave, pothuajse dy muaj dhe kishte përfunduar me një vrasje të bujshme, pikërisht ditën që ata, në varg, njëri pas tjetrit kishin lënë vendin.

Gjatë ditëve të Besës së Madhe, njerëz nga të dyja krahinat rinin përkrah njëri-tjetrit, kur u duhej luftonin sup më sup, qëllonte që i lidhnin plagët atij, që deri një ditë përpara e kishin pritur, për t'i hapur një plagë e për t'i marrë jetën. Gjatë këtyre pushimeve, kishte pasur edhe raste të shkëputura martesash mes shtëpive të ndryshme të krahinave, veçanërisht gjatë Besës së parë që, siç e thamë, ishte edhe më e gjata. Në të vërtetë, ato nuk ishin tamam martesë, por thjesht rrëmbime vajzash të bukura, gjithsej gjashtë. Vetëm mes dy shtëpive të para të krahinave, nuk kishte pasur kurrë ndonjë shenjë afrimi. Madje, ata e shikonin me një lloj inati çdo Besë të Madhe të dhënë deri atëherë dhe kjo vinte, pasi ata kishin monopolin e çmimit të drithit dhe të bagëtive në krahinat e tyre dhe Besa e Madhe, me hyrjedaljet e saj, krijonte menjëherë ekuilibrin e çmimeve, çka dëmtonte ekonomikisht herë njëherë familje e herë tjetrën. Ndaj kishte ndodhur shpesh që, pikërisht këto dy familje, të kërkonin prishjen e kësaj Bese para afatit.

Kështu që, të dyja krahinat, të cilat dikur ishin ndarë nga një zjarr, ngjante se nuk kishin më shpresa për pajtim dhe armiqësia e tyre e gjatë, ishte shndërruar me kalimin e kohës në një pjesë të jetës së tyre, sikurse luginat, shirat, varfëria, rënia e gjetheve. Pothuajse çdo lidhje mes tyre që këputur. Vertëm disa prej grave të martuara nga njëra anë në tjetrën, më të shumtën e herës, tashmë të plakura, kapërcenin kur e kur Qafën e Pazarit dhe trokisnin të ndrojtura muzgjeve në derën prindërore. Ato ishin prej vitesh të vetmet lajmëse, që sillnin të rehat nga ajo pjesë e tejhuajtur e botës, që quhej Bregujë për Nikëlekajt dhe Nikëlekaj për Bregujën. Prej gojëve të tyre, mësoheshin vdekjet, kruqshitë, gjakësitë brendapërbrenda krahinës, lindjet, çmimet e bagëtive, të tokave, gjakut dhe drithit.

Ishin edhe dy njerëz të tjerë, të cilët mund të kalonin në çdo kohë nga njëra krahinë në tjetrën, lahutari plak, Marash Mirashi dhe hanxhiu, Kurt Boshnjaku. I pari kishte ardhur në këto anë nga Hoti, i përndjekur prej shovinstëve Malazezë dhe ishte pothuajse përherë i pranishëm në çdo dasëm e gëzim. Paanësia e këngës ishte tepër e lidhur me të dhe e bënte të paprekshëm nga gjakmarrja, sikurse kënga që mbarte me vete. Ishte i paprekshëm dhe Kurt Boshnjaku, por për arsye krejt të tjera. Ai kishte ardhur në krahinë para më shumë se dhjetë vjetësh nga Ulqini, së bashku me gruan e tij tepër të bukur, Mejremen. Kishte pasur shumë fjalë për këtë arrati të tijën dhe që të gjitha silleshin rreth marrëdhënieve të tij me gruan. Me kohë u kuptua se jo pak nga hamendjet ishin të sakta, e shoqja ishte tepër e lirë në marrëdhëniet me burrat, ndërsa Kurti tepër i deltë dhe i pafuqishëm për ta përballuar bukurinë e saj. Po kështu, me kohë vendin e neverisë ndaj tij, e zuri keqardhja, gjë që ai e pranonte në heshtje, siç pranonte edhe të shoqen vetë, së bashku me huqet e saj.

Në të vërtetë, përpjekje për pajtim kishte pasur gjatë gjithë kohës, por shpresat ishin shuar para disa vjetësh, kur kishte dështuar edhe përpjekja e Kryezinjve të Kosovës, përpjekje në të cilën ishin përfshirë të gjitha dyert më me influencë të Veriut të Shqipërisë.

Mirëpo ja, krejt papritur, në mes të të ftohtit, bariut Dulo Gjeka, i ishte ngarkuar barra të lajmëronte nëpër të gjitha dyert e krahinës, krushqinë mes dy familjeve të para, domethënë, shuarjen e gjakmarrjes.